

AYDIN BÜKE

Bir Yaşamöyküsü

2. BASKI

can
biyografi

AYDIN BÜKE

MOZART

Bir Yaşamöyküsü

© 2012, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Dünya Yayıncılık, 2006

Can Yayınları'nda 1. basım: 2012

2. basım: Kasım 2017, İstanbul

Bu kitabın 2. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Editör: Faruk Duman

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Yıldız Matbaa Mücellit

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. Dalgıç İş Merkezi No: 3 Kat: 2

Topkapı-Zeytinburnu

Sertifika No: 33837

ISBN 978-975-07-3616-2

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750736162

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

AYDIN BÜKE
MOZART
Bir Yaşamöyküsü

BİYOGRAFI

♥can

Aydın Bke'nin Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Chopin / Tuşlara Adanmış Bir Yaşam, 2010

Romantizmin Işığı Clara, 2012

Beethoven / Müziğin Dönüm Noktası, 2014

Bach / Yaşamı ve Eserleri, 2017

AYDIN BÜKE, 1958'de İstanbul'da doğdu. Kabataş Erkek Lisesi'nin ardından İstanbul Devlet Konservatuvarı Yüksek Bölümü'nden (bugünkü Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Devlet Konservatuvarı) mezun oldu. Avusturya'daki üç yıllık müzik eğitiminden sonra, İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası'nın sınavını kazanarak bu kurumda flüt sanatçısı olarak çalışmaya başladı; 2015 yılında emekli oldu. 1995-2004 yılları arasında TRT Radyo 3'te klasik müzik programları hazırladı: *Vivaldi'den Beethoven'a*, *Enigma*, *Müzik Portreleri*, *Yeni Kayıtlar*, *99'da Andıklarımız*, *Arya*, *2000 Yılında Bach*, *Operanın Doruğu*, *Müzikal Sunu*. 2003-2010 yılları arasında Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi'nde müzik tarihi dersleri verdi. 1998'de, Mozart ve Lorenzo Da Ponte'nin ortak çalışmalarını konu alan, *İki Dahi Üç Opera* adlı kitabı, 2001'de, *Bach / Yaşamı ve Eserleri* adlı ikinci kitabı çıktı. Mozart'ın 250. doğum yılı nedeniyle kaleme aldığı *Mozart / Bir Yaşamöyküsü* adlı kitap Ocak 2006'da, *Müziği Yaratınlar / Barok Dönem* (İpek Mine Altınel'le ortak çalışma) 2006 Kasım ayında, *Chopin / Tuşlara Adanmış Bir Yaşam* 2010'da, *Romantizmin Işığı Clara* 2012'de, *Beethoven / Müziğin Dönüm Noktası* 2014'te yayımlandı. Çeşitli dergiler için müzik yazıları yazmakta ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde müzik tarihi dersleri vermektedir.

Asu'ya

İçindekiler

Genişletilmiş üçüncü baskıya önsöz	13
1756-1782	
1756-1763: Bir dâhinin babası: Leopold Mozart	21
1763-1766: Büyük Avrupa gezisi	38
1767-1769: İtalya öncesi olgunlaşma	63
1769-1773: Müziğin anavatanında	80
1774-1776: Salzburg - Münih	119
1777-1779: Yeniden Paris - ilk büyük aşk - ilk hayal kırıklığı	128
1779-1781: Salzburg'da başpiskoposun emrinde, Münih'te <i>Idomeneo</i>	197
1781-1782: Salzburg'dan kopuş - <i>Saraydan Kız</i> <i>Kaçırma</i> - Constanze	211
1782-1791	
1782-1785: Evliliğin ilk ayları - Salzburg gezisi - Viyana'da konserler	245
1785-1790: Üç başyapıt: <i>Figaro'nun Düğünü</i> , <i>Don Giovanni</i> , <i>Così fan tutte</i>	269
1790-1791: Son perde	332
1791'den sonrası	
Mozart ve çağı	377
Kaynakça	381
Dizin	383

Genişletilmiş üçüncü baskıya önsöz

Bu kitabın ilk baskısını 2006 Ocak ayında yayımlamış ve önsözüne şu cümlelerle başlamıştım:

Müzik tarihinin en çok ilgilendiği bestecilerin başında gelir Mozart. Buna rağmen, özellikle ülkemizde, yaşamı hakkında bildiklerimiz, Tanrı vergisi yeteneği ve “harika çocuk” olarak kazandığı ünle sınırlıdır. Türkçeye çevrilmiş bir yaşamöyküsünü saymazsak, Mozart üzerine yazılmış kitaplar konusunda dünyanın ne denli gerisinde olduğumuz açıkça ortaya çıkar. Bu kitap, bestecinin 250. doğum yılında, dilimize yeni bir başvuru kaynağı kazandırmak amacıyla kaleme alınmış son derece alçakgönüllü bir çalışmadır. Günümüze dek dünyada kabul gören temel Mozart yaşamöykülerinden yola çıkarak, zaman zaman onların farklı bakış açılarına dikkat çekerek, besteciye elden geldiğince içinde yaşadığı toplumun bir bireyi olarak ele almaya çalışmıştır. Müziğe ilgi duyan ya da bu üstün yetenekli bestecinin yaşamöyküsünü merak eden geniş bir kitleye seslenmek amacıyla yazılmıştır.

Aradan geçen altı yıl boyunca, ne yazık ki dilimizde Mozart üzerine yazılanlar, çeviriler de dahil, neredeyse hiç artmadı. Bu nedenle Can Yayınları bu çalışmayı yeniden basmayı kabul ettiğinde, elimden geldiğince önceki baskılardan daha doyurucu bir hale getirmeye gayret ettim. Öncelikle, kitapta kullandığım Mozart ailesinin kaleminden çıkmış mektupların tümünü, 2006’da genişletilmiş baskıyla yayımlanan *Mozart: Briefe und Aufzeichnungen* başlıklı sekiz ciltlik çalışmadan aldım. Böylece önceki baskılarda yer alan mektupları, bir kez daha orijinalleriyle karşılaştırma ve çevirileri kontrol etme şansım oldu. Bunun yanında Mozart’ın yaşamının son yıllarında dostu Michael Puchberg’e yazdığı mektupların önemli

bir bölümü, Leopold Mozart'ın 21 Eylül 1768'de İmparator II. Joseph'e gönderdiği "Şikâyet Mektubu" da, ilk kez bu baskı için dilimize çevrildi. Kısacası mektuplar ve belgeler söz konusu olduğunda, elinizdeki kitap önceki baskılardan çok daha doyurucu bir şekle büründü.

Mektupların bir kısmının çevirisini yapan Yeşim Tükel Kılıç ve Asuman Karakaya'ya, çeşitli konularda bana yardım eden arkadaşlarım Eren Cendey ve Alp Altın'er'e, bu çalışmanın yeniden okuyucuyla buluşmasına olanak sağlayan Zeynep Çağlıyör'a, ayrıca her zaman olduğu gibi bu kez de en büyük desteği gördüğüm sevgili eşim Asu'ya sonsuz teşekkürler...

İstanbul, Eylül 2012

1756-1782

*Mon très cher Père!*¹

Sevgili Constanze'm, Tanrı'ya şükürler olsun, artık gerçekten karım oldu; uzun zamandır sizden beklediğim şeyi ve içinde bulunduğum durumu biliyordu. Bana olan sevgisi öylesine büyüktü ki, hiç çekinmeden ve coşkuyla gelecek yaşamını benim kaderimle paylaşmayı kabul etti. Ellerinizden öper, büyük bir içtenlikle, gönderdiğiniz onay ve kutsamanız için, bir oğlun babasına karşı hissetmesi gerektiği duygularla teşekkür ederim. (...) Sevgili karım, en kısa sürede sevgili kayınpederine bizi kutsadığı için şükranlarını ve sevgili görümcesine, çok değer verdiği dostluklarının gelecekte de devam etmesini dilediğini bildirecek. Evlenme töreninde hiç kimse yok gibiydi; yalnızca karımın annesi ve en küçük kardeşi, ailenin vasisi konumundaki Bay Thorwart'la birlikte yer aldılar. Ayrıca Bay Zetto² karımın tarafından, Gilowsky³ de benim tarafımdan törene katılanları oluşturuyordu. Nikâhımız kıyılınca karım ve ben ağlamaya başladık. Orada bulunan herkes, rahip de dahil olmak üzere, bu durumdan çok etkilendi ve ağlamaya başladı. (...) Artık sevgili Constanze'm, Salzburg'a gelmek için eskisinden yüz kat daha fazla istekli

1. Mozart mektuplarının hemen hepsinde, tarih ve hitap kısımlarını Fransızca olarak yazmıştır. 7 Ağustos 1782 tarihinde babasına yazılan bu mektup, "Çok sevgili babacığım!" ifadesiyle başlıyor.

2. Doğru yazım Johann Carl Cetto olacak.

3. Franz Xaver Wenzel Gilowsky, Mozart'ları Salzburg'dan tanıyan Gilowsky ailesinin bir üyesiydi.

ve ben de onu tanıdığınız zaman ne denli mutlu olduğuma sevineceğinizi tahmin edebiliyorum. Siz de, akıllı, erdemli, iyi yetişmiş bir kadının kocası için büyük bir şans olduğunu düşünüyorsanız benim duygularımı paylaşıacaksınız. (...) Operam¹ dün Gluck'un isteği doğrultusunda bir kez daha sahnelendi ve Gluck, eser hakkında bana övgü dolu sözler söyledi, yarın onunla yemek yiyeceğim, gördüğünüz gibi acele etmem gerek. *Adieu*.² Sevgili karım ve ben 1000 kez ellerinizden öpüyor, sevgili ablamızı tüm kalbimizle kucaklıyoruz.

Her zaman size sadık oğlunuz

W.A. Mozart³

Leopold Mozart, 1782 Ağustos'unda oğlundan bu mektubu aldığı anda, kabul etmek istemese de, Wolfgang'ın artık kendi kanatlarıyla uçmaya başladığını anlamıştı. Zaten aylardır Viyana'dan gelen mektuplar hep aynı istekle noktalanmış, Constanze ile evlenmesine babasının onay vermesi Wolfgang için adeta bir saplantıya dönüşmüştü. Olaylar öyle bir hal almıştı ki, Leopold Mozart hiç istekli olmamakla birlikte ağustos ayı başında onayını oğluna bildirmişti. Aslında tümüyle basit bir formaliteden öteye gitmeyen bu onay, sosyal açıdan evliliğin aile tarafından da kabul edildiği anlamına geldiği için önemliydi. Wolfgang, babasının cevabının eline daha çabuk geçeceğini umduğundan nikâh tarihi olarak 4 Ağustos 1782'yi seçmiş ancak postanın gecikmesi sonucu onay düğünün ertesi günü Viyana'ya ulaşmıştı. Sanki kader, Leopold'un bu onayı gönül rızası olmadan verdiğini vurgulamak istercesine ilginç rastlantılarından birini daha devreye sokmuştu. Her şeye karşın Wolfgang, 7 Ağustos tarihli mektupla mutlu haberi babasına ulaştırmış, Constanze Weber'in karısı olduğunu müjdelemişti. Bu, Leopold için

1. *Saraydan Kız Kaçırma* operası.

2. (Fr.) Hoşça kal. (Y.N.)

3. *Mozart: Briefe und Aufzeichnungen*, Gesamtausgabe, Editörler: Wilhelm A. Bauer, Otto Erich Deutsch, Joseph Heinz Eibl, Deutscher Taschenbuch Verlag, 1962, genişletilmiş baskı 2005, Cilt III, s. 218-219.

aynı zamanda Şu anlama geliyordu: Hiç sevmediği, oğlunu uzak tutmaya çalıŐtıđı Weber ailesinin bir üyesi, tüm yaşamını adadığı Wolfgang'ı elinden almıŐ ve gelini olmuştu. Aslında oğlunun mektuptaki dileklerine katılmayı bütün kalbiyle istiyordu: "Akıllı, erdemli, iyi yetişmiş bir kadının kocası için büyük bir Şans olduğuna" yürekten inanıyordu ancak Constanze Weber'in böyle bir kadın olduğundan Őüpheliydi. YanılmıŐ olmayı diliyordu.

Salzburg'u kaplayan yaz sıcağına rağmen birden gözünün önünde soğuk bir kıŐ günü canlanmaya başladı. Yirmi altı yıl önceydi. Ocak ayının sonuna doğru, bir kez daha baba olmanın heyecanı için kaplamıŐtu. O günlerde, doğacak çocuğunun hem kendi yaşamına hem de müzik tarihine yepyeni bir yön vereceğini doğal olarak aklının ucundan bile geçirmiyordu. Leopold Mozart 1756 yılının baŐlarını düşünmeye başladı. Aradan yirmi altı yıl geçtiğine inanmak zordu.

1756-1763

Bir dâhinin babası: Leopold Mozart

27 Ocak 1756 günü, saat 20.00 sıralarında, Salzburg'da Getreidegasse'deki dokuz numaralı evin üçüncü katında oldukça zor geçen bir doğumun ardından, o günün koşullarına göre sağlıklı kabul edilebilecek bir erkek çocuk dünyaya gelmişti. Baba Leopold Mozart, karısı Anna Maria'nın yedinci hamileliğinin onu iyice yıpratmışının farkındaydı. Üstelik dokuz yıllık evlilikleri boyunca gerçekleşen bu doğumlardan yalnızca biri, çiftin çocuk sahibi olma mutluluğunu tatmasına olanak sağlamış, diğer bebekler ya doğumun hemen ardından ya da kısa bir süre sonra yaşama veda etmişlerdi. 30 Temmuz 1751 tarihinde, karısının dördüncü hamileliğinde dünyaya gelen kızları Maria Anna Walburga'dan sonra bu bebeğin de sağlıklı ve uzun bir yaşam sürmesi Mozart çiftinin en büyük dileğiydi. Doğumun ertesi günü, 28 Ocak 1756'da, kent katedralinde vaftiz edilen bebeğe, "Johannes Chrysostomus Wolfgang Theophilus" önadları verilmişti. İlk iki isim, doğuma rastlayan 27 Ocak, Aziz Johannes Chrysostomus'un¹ "isim günü"² olduğu, üçüncüsü, bebeğin dedesi Wolfgang Nikolaus Pertl'a atıfta bulunmak için seçil-

1. 347-407 yılları arasında yaşayan ilk Kilise Babaları'ndan Antakyalı Aziz İoannes Khrysostomos. (Y.N.)

2. O dönemde doğum günlerinden çok, kişilerin önadlarını aldıkları azizlerin takvimdeki isim günleri daha önemli sayılır ve onlar da kutlanırdı.

mişti. Theophilus ise bebeğin vaftiz babası Salzburg’lu tüccar Johann Pergmayer’in önadı olarak kayıtlara geçmişti. Sonraki yıllarda “Theophilus” adı, önce Almanca karşılığı “Gottlieb”e (Tanrı’nın sevdiği), ardından da sözcüğün Fransızcası “Amadé”ye dönüşecek, müzik tarihi bu bebeği XIX. yüzyıldan sonra “Wolfgang Amadeus Mozart” olarak anacaktı. Leopold Mozart oğlunun vaftiz töreninin ardından Salzburg’daki olağan yaşamına dönmüştü; 27 Ocak 1756’nın yaşamında bir dönüm noktası olduğunu bir süre sonra anlayacaktı. O güne dek kendi başarılarıyla adından söz ettiren Leopold, gelecek kuşakların gözünde oğlunun babası olduğu için önem kazanacaktı. Aslında Wolfgang’ın doğumuna dek geçen 37 yıllık yaşamı, dönemin şartlarına göre ilginç sayılabilecek olaylarla doluydu.

Augsburg’dan Salzburg’a

Mozart ailesinin köklerine, Güney Almanya’nın Bavyera bölgesindeki Augsburg kentinde oldukça eski tarihlere dek rastlanmaktadır. Her dönemde yoğun bir ticaret hayatına sahne olan kent, özellikle yetiştirdiği iki tüccar aile “Fugger”ler ve “Welser”ler sayesinde, Avrupa’nın ekonomik yapısına yön vermiş, bunun sonucunda siyasi yaşamında da söz sahibi olmuştu. Kentteki en ilginç bölgelerin başında gelen “Fuggerei”, XVI. yüzyıl başlarında yoksullar için yapılmış bir toplu konut alanıydı. 1694’te bu mahalledeki bir evde ölen Franz Mozart, Leopold Mozart’ın dedesiydi. Mozart’lar o zamana dek kentte zanaatkâr olarak çeşitli işler yapmış, aile üyeleri çoğunlukla inşaat işiyle uğraşmıştı. Franz Mozart’ın 1679 yılında doğan oğlu Johann Georg, ilk evliliğini bir ciltçinin dul eşiyle gerçekleştirdiği için aynı mesleği sürdürmüş, onun ölümünün ardından evlendiği ikinci karısından 14 Kasım 1719 tarihinde ilk çocuğu Leopold Mozart dünyaya gelmişti.

Leopold Mozart’ın doğduğu XVIII. yüzyılın başları, Barok dönemin tüm yönleriyle zirvede olduğu bir dünyaydı.

Duygularımı şiirle aktaramam, şair değilim; kendimi gölgeler ve ışıkla ifade edemem, ressam değilim; düşüncelerimi hareketlerle de açıklayamam, dansçı değilim. Ama bunların hepsini seslerle yapabilirim. Ben bir müzikçiyim. Yarın Cannabich'lerin evinde, sizin doğum ve isim gününüzü kutlamak için piyano çalacağım... Size, müzikte yeni hiçbir şeyin bestelenemeyeceği yılları görecek kadar uzun bir yaşam dilerim...

Tam adı, Johannes Chrysostomus Wolfgangus Theophilus'tu. Sonraki yıllarda "Theophilus" adı, önce Almanca karşılığı "Gottlieb"e (Tanrı'nın sevdiği), ardından da sözcüğün Fransızcası "Amadé"ye dönüşecek, müzik tarihi onu XIX. yüzyıldan itibaren "Wolfgang Amadeus Mozart" olarak anacaktı.

Tanrı'nın mucizesiydi aslında... Her ne kadar besteci bir babanın çocuğu ve öğrencisi olsa da çocuk yaşlarında parlayan dehasının karşısında imparatorlar, imparatoriçeler eğilecek, meslektaşları bestelerine duydukları hayranlığı dile getirmekten çekinmeyecekti. Daha altı yaşındayken ilk defa gördüğü notaları yanlışsız çalabiliyordu. Otuz beş yıllık yaşamında olağanüstü besteler üretti, soluk almadan çalıştı. Hep çocuk kaldı. Yaşamını mektuplara sığdıracak kadar çok yazdı. Çok başarılı oldu, hep âni yaşadı, çok kazandı, çok kaybetti, borçlu öldü. Yaşamı yarım kaldı, otuz beş yaş, yolun sonuydu, yarısı değil...